

בן כרך שהלך לעיר לשבת

מוקף ופרוז בן יומו

(מגילה יט, א) בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהן. ואיתא בגמ' אמר רבא לא שנו אלא שעתידי לחזור בלילי ארבעה עשר אבל אין עתיד לחזור בלילי ארבעה עשר קורא עמהן.

ונחלקו בזה הראשונים שיטת רש"י שיש שרבא מיירי דווקא לענין בן כרך שהלך לעיר, וז"ל שאם קודם עמוד השחר יצא מן העיר, הוא דקתני שאינו צריך לקרות עמהן בלילי ארבעה עשר, אע"פ שעודנו שם, הואיל וביום לא יהיה שם - אין זה אפילו פרוז בן יומו. אבל אין עתיד - לצאת משם בלילה, דהשתא הוי פרוז לאותו יום אע"פ שעתידי לחזור למחר ליום אחד נקרא פרוז, וקורא עמהן בין בלילי ארבעה עשר בין בארבעה עשר. אבל לענין בן עיר שהלך לכרך אינו תלוי בי"ד אלא בט"ו, וז"ל והוא הדין לבן עיר שהלך לכרך, אם עתיד לחזור בלילי חמשה עשר, שלא יהא שם ביום חמשה עשר - לא הוי מוקף ליומו, וקורא בארבעה עשר כחובת מקומו ואף על פי שהוא בכרך, אבל אין עתיד לחזור בלילי חמשה עשר - אין צריך לקרותה בארבעה עשר, וממתין וקורא עמהן, אף על פי שסופו לחזור לאחר זמן.

הסבר בדברי רש"י

אמנם אע"פ שהרא"ש חולק על רש"י וס"ל שאין הבדל בין בן כרך בעיר או בן עיר בכרך, ואפילו בן עיר שהלך לכרך דינו תלוי איפה שהוא ביום י"ד. אבל הוא מסביר שיטת רש"י. וז"ל הרא"ש (פ"ב סימן ג) שלא רצה לפרש מלתיה דרבא גם אבן עיר שהלך לכרך, דלא מסתבר למימר שאם ישנו בכרך ביום י"ד שחלה עליו חובת קריאת מוקפין, וישאר שם יום ט"ו ויקראה עמהם, או אף אם יחזור לעירו יקרא בחמשה עשר כיון דעדיין לא הגיע זמן קריאת מוקפין למה תחול עליו חובת קריאתן, זהו סברת רש"י.

אבל כתב הרא"ש שליטנא דהש"ס משמע דרבא קאי אכולה מתני', ויש ליישב דברי רבא אכולה מתני', וכמו שמועיל לבן כרך להיות כבן עיר כשעמד שם ליל ארבעה עשר ומקצת היום שהוא זמן קריאתה של בני העיר וחלה עליו חובת קריאתן, כמו כן מועיל לבן עיר שהלך לכרך ועמד שם עד מקצת יום י"ד כיון שבזמן חיוב קריאת בני מקומו אינו עמהם נסתלק מעליו חובת קריאת אנשי מקומו ונכלל עם בני הכרך להתחייב בזמן קריאתן וקרינת ביה מוקף בן יומו כיון שהוא בכרך בזמן קריאת בני עירו ונסתלק מעליו חובת מקומו הקוראים ביום י"ד, וקרינת ביה מוקף בן יומו ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו.

להלכה

נפסק בשו"ע (או"ח תרפח, ה) וז"ל בן עיר שהלך לכרך, או בן כרך שהלך לעיר, אם היה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה ונתעכב ולא חזר, קורא כמקומו. ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה, קורא עם אנשי המקום שהוא שם.

מבואר שפסק השו"ע כרש"י ולא כהרא"ש שהרי כתב שתלוי אם דעתו לחזור למקומו בזמן הקריאה ולא כתב ביום י"ד.

וכ"כ הביה"ל וז"ל סעיף זה רבו פארותיו מאוד עיין בפמ"ג ובשאר אחרונים, והעתקתי במשנ"ב רק שיטת רש"י שהסכימו עליה הרבה ראשונים, וגם זה בקיצור נמרץ.

האם אפשר להתחייב פעמיים ולהיות פטור לגמרי

עוד כתב הביה"ל שבש"ג ובביאור הגר"א העתיקו דברי הירושלמי לדינא שבן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לו לכרך נתחייב כאן וכאן.

דין הזה חידש הירושלמי שבן עיר שעקר דירתו ביום י"ד למוקפין חומה, שחייב לנהוג יומיים פורים, י"ד משום שאז היה בן עיר, וגם ביום ט"ו משום שנעשה בן כרך. וכמו כן כתב במצב הפוך אם היה בכרך ביום י"ד ועקר דירתו לעיר שפטור לגמרי מפורים, שהרי עכשיו נעשה בן י"ד.

והסתפק החזו"א האם דין זה שייך רק ב"עקר" דהיינו שהלך לגור במקום השני, או שגם לענין "פרוז בן יומו" ומוקף בן יומו" ג"כ שייך. ויהיה נ"מ בני שגר בבני ברק והלך לירושלים ביום י"ד ונשאר שם לט"ו שחייב בכל המצוות פעמיים. וכך הפוך ירושלמי שהלך לבני ברק ביום י"ד ונשאר שם בט"ו שפטור מכל מצוות פורים.

ולפי הרא"ש זה לא נוגע שהכל תלוי איפה שהיה בתחילת יום י"ד. וכ"כ להדיא הקרבן נתנאל וז"ל "ונהפוך הוא" דאיתא להדיא שם דלא כפירוש רבינו בשיטת הבבלי. והילך לשון הירושלמי בן עיר שעקר דירתו לילי חמשה עשר נתחייב כאן וכאן, ובן כרך שעקר דירתו (בליל י"ד) נפטור מכאן ומכאן ע"כ. וצ"ל בליל ט"ו, דבליל י"ד נעשה פרוז כדאיתא במתני'. וכן הגירסא בהגהות אלפסי בשם ריא"ז. ולפירוש רבינו בן עיר שהלך לכרך ועמד שם מקצת יום י"ד נכלל עם בני הכרך להתחייב בזמן קריאתו ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו. קשה וכי גרע מבן כרך שעקר דירתו בליל ט"ו נפטור מכאן ומכאן, וזה בן עיר לא היה בכרך רק מקצת יום י"ד וחזר לביתו בליל ט"ו יתחייב לקרות ביום ט"ו.

ירושלמי שהלך לבית שמש לשבת

בפורים משולש ירושלמי שהלך לבית שמש לשבת אז לפי הרא"ש בוודאי שעדיין חייב בכל דיני פורים כבן כרך. אבל כבר כתבנו שהביה"ל פסק כרש"י, אבל ראיתי בשם הגרצ"פ שפסק כהרא"ש. ונחלקו הפוסקים מה דעת רש"י בפורים המשולש, שלפום ריהטא אין הבדל, א"כ לדבריו היות וביום ט"ו היה בבית שמש לא נחשב לבן כרך והפסיד כל מצוות היום חוץ ממקרא מגילה ומתנות לאביונים שקיים ביום ששי.

אבל דעת הגרשז"א שבפורים המשולש גם רש"י מודה להרא"ש שתלוי בתחילת יום י"ד, והטעם לכאורה היות וביום י"ד קורא המגילה א"כ יום זה הוא "התחלת" פורים והכל נקבע אחריו. ובדעת הגריש"א ראיתי סתירה במה שמובא בשמו.

דהנה בשיעור שהדפיס הגרי"מ רובין שליט"א כתב וז"ל לגבי דיני בן כרך שהלך לעיר ובן עיר שהלך לכרך בשנה זו, נחלקו פוסקי זמננו מה הוא היום הקובע את דינו של האדם להיות מחוייב במצוות הפורים כבן כרך, אם עלות השחר של יום ט"ו, דהיינו יום השבת, כיון שזהו עיצומו של יום הפורים, וכך נקטו הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל. או שהיום הקובע הוא יום י"ד כיון שחכמים תיקנו שקריאת המגילה נעשית ביום י"ד לכן גם כל שאר חיובי מצוות הפורים נגררים אחרי עלות השחר של יום י"ד, וכך נקט הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, והנפק"מ בזה בין ההוראות השונות היא בשני אופנים: בן כרך שנסע לשבת לפרזים לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל הרי זה ספק אם חלים עליו הדינים הנוספים של הפורים דהיינו חיוב סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ראשון, והטעם כיון שבעלות השחר של יום ט"ו הוא נמצא בפרזים, ונמצא שלענין מצות סעודת פורים ומשלוח מנות הרי זה ספק אם חלו בו דיני הפורים. ועליו לקיים מצוות אלו מספק. ולדעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל חלים על אדם זה כל דיני הפורים של בן כרך בעלות השחר של יום י"ד, ולכן אף שנסע מהכרך לפרזים מחוייב הוא ביום ראשון לעשות סעודת פורים ולשלוח מנות, ואם הוא נשאר ביום ראשון בפרזים עליו לקיים מצות משלוח מנות לאדם שהוא מחוייב כמוהו במצוות הפורים. וכן אומר הוא על הניסים בשבת.

ונמצא שלדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל אין זה מן הראוי שבני כרך שהיו בכרך בי"ד, ילכו לשבות בשבת זו של פורים המשולש בפרזים, מכיון שמפסידים הם עכ"פ מספק את מצוות סעודת פורים ומשלוח מנותיו.

ובבן עיר שנסע לשבת לכרך, לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל מתחייב הוא מספק במצוות הפורים כבן כרך, וחייב הוא ביום ראשון לקיים מצות סעודת פורים ומשלוח מנות, אף אם חזר במוצ"ש לפרזים. והגר"נ קרליץ זצ"ל אמר שהחזון איש הורה לו כשנסע בשנה כזו ביום ששי מבני ברק לשבות בירושלים שיכול לומר על הנסים בשבת.

עיי"ש שמקורו בפסק של הגריש"א הוא ספר שבות יצחק, אמנם אני ראיתי בספר "שואלין ודורשי"ן" (ד, סב) בשם הגריש"א שדין הירושלמי שנסע לעיר שדינו כבן כרך לכל דבריו, ומצטט לשונו שאמר לו בברית של הנכד שלו, "יחשיב עצמו כאילו הוא נמצא במאה שערים".

החזר לירושלים ביום א'

עדיין יש להוסיף עוד סברא למה בן רך הנושא לעיר לשבת לא הפיד עכ"פ סעודת פורים היכא שחזר לירושלים מוצש"ק. דהנה יש להסתפק אם הירושלמי חזר לירושלים מוצש"ק אז אולי התחייב שוב כבן כרך, שהרי חיוב הסעודה הוא ביום ראשון, ומאן יימר שהקובע הוא יום ט"ו ולא יום ראשון.

קטן שהגדיל

והנה בספר שלמי תודה (פורים ס' מ') כתב שהמגיע לירושלים רק ביום ט"ז, פטור מסעודת פורים, דחיובו בט"ז רק מפאת השבת, דיום ט"ז הוה תשלומין דיום ט"ו. וכן כתב גם להיפוך, דמהאי טעמא אם היה בירושלים בשבת וביום ראשון יצא מירושלים ונעשה פרוז בן יומו, דיאכל סעודת פורים במקום שנמצא. וכך כתב בספר פורים משולש להגאון ר' שריה דלביצקי זצ"ל ובעוד פוסקים. עי"ש שהביא מכמה פוסקים (פר"ח תרפח, ו ומחצית השקל) שיום ראשון נחשב לתשלומין לשבת, וכדברי התשב"ץ הובא לקמן. וכ"כ בעל האשכול דמה"ט אין בעיא של לא יעבור, ועי"ש שמדמה להגיגה. (הרי דהוי תשלומין ממש ולא "תמורה" כמו שרוצה הגר"א גניחובסקי זצ"ל). ולכן הוי כקטן שהגדיל בין הפחים למ"ד תשלומין דראשון שאינו חייב בק"פ. עי"ש באריכות שאפילו לאלו שמחייבים קטן להתענות ב' באב היכא שת"ב חל בשבת, הכא יודו שפטור.

אמנם בשו"ת מחנה חיים (ח"א סי' ל"א) אסיק דחיוב סעודה בט"ז אדר אינו רק תשלומין לשבת, אלא הוא חיוב בפני עצמו, ולכן אם מוקף נעשה בר מצוה בט"ז באמת חייב מדינא בסעודת פורים. ולפי זה הוא הדין כאשר חזר למוקף בליל א' יהא חייב בסעודה. וכן אם יחליט לחזור לפרוז בליל ט"ז יהא פטור מסעודה.

וכתב הגר"א גניחובסקי להלכה קטן שהגדיל יאכל סעודת פורים בט"ז ויכוין על תנאי לצאת ידי המחנה חיים

דברי התשב"ץ דהוה תשלומין

עוד הביא שם מש"כ התשב"ץ (ח"ג סי' רח"צ) דעיקר הדין דפורים הוא בט"ו, והסעודה דלאחר מכן היא השלמה, וכמו כן המגילה שלפניה, וכך כתבו בפרי חדש וחזון איש. ולכאורה מזה שמעינן דלא כהמחנה חיים. אך דחה הראיה דכוונת התשב"ץ ודעמיה לא תשלומין כפשוטו, אלא ט"ז היא תמורת החיוב דפורים, דשורש הדין דסעודה הוא בפורים שחל בט"ו, רק השתא נעשה דינו בט"ז במקום ט"ו. וכמו לענין תשעה באב שנדחה למוצאי שבת, דשורש הדין הוא תשעה באב ומכל מקום מי שנעשה בר מצוה ב' אב חייב להתענו.